

Recension av boken

Food System Failure

The Global Food Crisis and the Future of Agriculture. Ed By Christopher Rosin, Paul Stock and Hugh Campbell

Earthscan, 2012

Veronica Stoehrel

Boken är en antologi där författarna visar på hur livsmedelskrisen i världen har sitt ursprung i jordbrukspolitiken, ekonomiska distributionsfaktorer, produktionen av biobränsle och klimatförändringar. Ett av kapitlen ger oss en historisk överblick och redogör för hur jordbrukspolitiken framför allt i Europa och USA har varit och är ett resultat av internationella politiska händelser, av de stora bolagens ekonomiska intressen, demografiska faktorer och av det politiska behovet att se till den egna befolkningens näringsbehov. En sammanställning av läsvärda texter som behandlar viktiga frågor.

Det historiska kapitlet visar hur erfarenheterna från 1930, -40 och -50-talen ledde till att Västeuropa kom att utveckla en egen jordbrukssektor. Till dessa hörde den stora depressionen, tyskarnas u-båtskrig som störde Englands import från kolonierna under andra världskriget, och senare även hotet från Sovjetunionen, som befarades kunna isolera Västeuropa från de internationella marknaderna under det kalla kriget. Man började med statliga subsidier för att öka jordbrukets mekanisering, befrämja användningen av gödning och utveckla tekniken. Som en direkt konsekvens av dessa subsidier kom Europas jordbruksproduktion att överskrida konsumtionsbehovet. Överskottet såldes till utvecklingsländerna. USA utvecklade systemet med det så kallade Aid-Based Food Regime, som samtidigt användes som verktyg för att få länder på sin sida under det kalla kriget. I och med att handelshindren mellan USA och Europa togs bort efter andra världskriget blev det fritt fram för koncerner som Dow och Monsanto att bygga ut sin ekonomiska position. Det var framförallt dessa stora bolag som drev på den s.k. gröna revolutionen eftersom den öppnade dörren för nya marknader i utvecklingsländerna.

Författarna lyfter fram att det blir svårt att diskutera dagens problem med livsmedelkrisen på ett meningsfullt sätt när FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO och Världshandelorganisationen WTO inte definierar livsmedelssäkerheten på samma sätt. Enligt FAO förutsätter livsmedelsäkerhet att utbudet av livsmedel är tillräckligt, att människor har

politiska, sociala, ekonomiska och kulturella möjligheter att skaffa sig mat, och att villkoren i form av rent vatten, sanitära anläggningar och hälsovård är uppfyllda.

WTO:s sätt att se på livsmedelsäkerhet begränsar sig till att det skall produceras tillräckligt mycket mat och bortser från om människor har råd att köpa den mat de behöver och om de har tillgång till rent vatten och bra sanitära villkor. WTO antar dessutom att en liberalisering av handeln leder automatiskt till ett större utbud, till lägre priser och till ekonomisk tillväxt. Organisationens nyliberala ekonomer hävdar att man kan skatta den vinst som företagen gör när de säljer utomlands och att denna skatt kan användas för att bygga strukturer som förhindrar undernäring. Vi kan förstås undra om dessa ekonomer aldrig hört talas om skatteplanering och skatteflykt, att en stor del av de påstådda liberaliseringsvinsterna försvinner den vägen. Idag är det tyvärr så att så fort man börjar prata om livsmedelsäkerhet inom WTO anklagas man för "protektionism". Bokens författare pekar också och med rätta på att ökad tillväxt inte av sig själv leder till minskad undernäring. I dokumentet Trade Reforms and Food Security från 2003 påpekar FAO att det är de stora kommersiella grupperna som vinner på handelns liberalisering. Förlorarna är småbönderna, som inte kan konkurrera med de stora företagen.

I strid med sin bredare syn på livsmedelsäkerhet har FAO ändå försvarat en skadlig jordbrukspolitik, en politik som har lett till ökad användning av fossila bränslen, storskalig skogsavverkning, förgiftning av miljön och ökad konsumtion av matvaror som försämrar folkhälsan. Enligt FAO:s egna beräkningar måste produktionen av olika livsmedel öka mellan 70 och 100 % fram till 2050 (i jämförelse med dagens produktion) för att världens befolkning ska få den mat den behöver. Enda sättet att öka på t. ex. köttproduktionen till det dubbla är att fortsätta med en intensifiering av denna i packade små ytor, "landless farms", och därför med en ännu mera intensiv användning av fossila bränslen. Man förutsätter också att vi kan fortsätta med att röja skogar för att skapa nya åkerarealer.

Den industriella produktionen av monokultiver (ensidiga odlingar) och kött har även lett till att köttets kvalitet har försämrats. Med utvecklingen av koncentrerad köttproduktion i packade små ytor och användningen av kraftfoder har mängden fett och fettets sammansättning och kvalitet ändrat karaktär. Djur som inte har möjlighet att röra på sej ackumulerar mycket mera fett än de som kan röra på sej.

Den mekaniserade produktionen av monokultiver har flera destruktiva effekter. Rövning av den nativa vegetationen för att skapa nya jordbruksarealer leder till jorderosion. Jordar försuras och försaltas. Den biologiska mångfalden krymper. Koldioxidhalten i atmosfären ökar.

Överskottet av syntetiska gödningsämnen har kontaminerat vattnet och befrämjat tillväxt av ogräs samt gett upphov till giftiga alger. Bekämpningsmedel har läckt ut i vattensystem, förstört miljön och gjort att antalet skadedjur har ökat.

Samma industriella produktion har också lett till osunda kostvanor. Förskjutningen från varierade stapelgrödor till monokultiver har lett till näringsbrist hos de fattigaste bönderna med hälsoproblem som följd.

Att kämpa mot stora ekonomiska intressen är inte lätt. I Australien t.ex. har "National Farmers Federation" känt sig attackerad och anklagat regeringen för att "prioritera miljön före människor". I välkänd kortsiktig neoliberal anda antas bönderna kunna anpassa sig till klimatförändringar genom användning av genetiskt modifierade växter och djur, starkare pesticider o.s.v., det vill säga alla medel som leder till ytterligare miljöförstöring.

Utöver de skadliga effekterna på miljön som den industriella produktionen av grödor medför har problemet nu förvärrats i och med produktionen av biobränsle av samma grödor som vi använder som livsmedel. Detta har drivit matpriserna i höjden. Dessutom har biobränsleproduktionen möjliggjort prisspekulation och lett till att ekonomiskt starka länder köper mark för egen profitalstrande användning i fattigare länder (land-grab) som skulle behöva sina jordar för produktion av livsmedel för den egna befolkningens behov.

Som om alla dessa problem inte vore illa nog sätter klimatförändringar nu ännu mera press på jordarna och matproduktionen. De påverkar avkastningen och kvaliteten på de odlade grödorna. Avkastningen på ris har redan börjat minska. Födoämnens kvalitetsförändringar visar sig i minskande proteininnehåll hos vete och en ökning av toxiner i lagrade grödor som utsätts för höga temperaturer eller fuktighet.

Författarna ger oss några förslag på små åtgärder mot livsmedelkrisen. Små odlingar i människors trädgårdar har hjälpt fattiga människor att förbättra sitt näringsintag i perioder av ekonomisk kris. Författarna menar att urbant jordbruk kan användas för att motverka klimatförändringens effekter och sänka förbrukningen av fossila bränslen eftersom maten inte behöver transporteras.

Men det räcker inte på långa vägar. Det krävs mycket större förändringar. Vi måste utveckla ett ekologiskt jordbruk, vi måste räkna in de negativa konsekvenserna av produktion av monokultiver och vi måste

utveckla alternativa konsumtionsmönster genom t.ex. produktcertifiering. Vi måste utveckla ett alternativt värdesystem där vi ser på livsmedel som ett värde i sig och inte som en vara som vi kan tjäna pengar på. Vi måste förstå att det finns direkta samband mellan distribution, fattigdom och miljö, näring och hälsa och att en bra miljö, bra mat och bra hälsa är en mänsklig rättighet. Ett påpekande som manar till eftertanke.

Veronica Stoeihrel